

УДК 332.122:338.43

Х.І. Штирхун, аспірант

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ФІНАНСОВИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ**К.І. Штирхун**, аспірант

Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

ФИНАНСОВОЕ СОСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ РЕГИОНА**Khrystyna Shtyrkhun**, PhD Student

Chernihiv National Technological University, Chernihiv, Ukraine

REGIONAL AGRICULTURE: THE FINANCIAL STATE AND PROBLEMS OF ENTERPRISES DEVELOPMENT

Проаналізовано фінансовий стан аграрних підприємств Чернігівської області, визначено тенденції розвитку ринку сільськогосподарської продукції та порівняно їх із загальнодержавними показниками, проведено SWOT-аналіз, який дозволив виділити сильні та слабкі сторони аграрних підприємств, їх маркетингові можливості та загрози. На основі проведеного дослідження запропоновано систему рішень щодо стратегії розвитку аграрних підприємств регіону.

Ключові слова: сільське господарство, рослинництво, тваринництво, рентабельність, агропідприємство.

Проанализировано финансовое состояние аграрных предприятий Черниговской области, определены тенденции развития рынка сельскохозяйственной продукции в сравнении с общегосударственными показателями, проведен SWOT-анализ, который позволил выделить сильные и слабые стороны аграрных предприятий, их маркетинговые возможности и угрозы. На основе проведенного исследования предложена система решений по стратегии развития аграрных предприятий региона.

Ключевые слова: сельское хозяйство, растениеводство, животноводство, рентабельность, агропредприятие.

The article analyzes the financial state of agriculture enterprises in Chernihiv region, defines trends of the agricultural market and compares them with the results of whole country, conducts SWOT-analysis that let identify the strengths and weaknesses of agricultural enterprises and their marketing opportunities and threats. Based on the study the system of decisions for the further strategy of the regional agricultural enterprises was proposed.

Key words: agriculture, crop production, livestock farming, profitability, farmers.

Постановка проблеми. Розвиток аграрного сектору економіки та збільшення випуску конкурентоспроможної продукції є основою для розвитку інших галузей економіки. Аграрний сектор є сировинним джерелом для переробної промисловості, а головне – є базою для задоволення першочергових потреб суспільства – у їжі та одязі. Проте останнім часом спостерігається втрата зовнішніх ринків вітчизняними виробниками сільськогосподарської продукції через погіршення якості продукції. Тому постає необхідність впровадження дієвих заходів, за допомогою яких буде забезпечено стабільне нарощування виробництва зерна як запоруки продовольчої безпеки регіону та бази для кормовиробництва, що дозволить розвивати вискоєфективне тваринництво [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми та особливості розвитку вітчизняних сільськогосподарських підприємств розглядалися у роботах таких учених: І.Г. Костирко, Т.І. Топішко, М. Безуглий, О. В. Копистко, Н.Ю. Фіщук, Н.А. Берlach, Ю. Я. Лузан, П. Т. Саблук, Н. М. Сіренко, О. Кулік та багатьох інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні постає необхідність підвищення якості продукції сільського господарства, розробленні виваженої цінової політики, активізації маркетингу, збільшення експортоспроможності галузі регіону та повернення втрачених ринків збуту. У зв'язку з цим комплексний аналіз фінансового стану вітчизняних агропідприємств Чернігівської області та виявлення факторів, що стримують їх розвиток, є особливо актуальними.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є комплексний аналіз фінансового стану агропідприємств Чернігівської області, виявлення проблем, що стримують їх розвиток, та пошук шляхів покращення фінансових результатів галузі.

Виклад основного матеріалу. Сільське господарство займає провідне місце в економіці України. Разом із лісовим та рибним воно у 2012 році становило 269983 млн грн, або 8,1 % валового внутрішнього продукту України [7].

Чернігівська область, у порівнянні з іншими регіонами України, є конкурентоспроможною областю. Про це свідчать дані табл. 1, що побудована за допомогою градування показників за принципом зменшення (враховуючи Автономну Республіку Крим). Крім того, у 2013 році спостерігається покращення за деякими показниками та випередження області інших регіонів України.

Чернігівська область займає передові місця з виробництва картоплі та налічує значну кількість великої рогатої худоби, що дозволяє отримувати високий рівень надоїв молока (табл. 1). Це і є пріоритетними напрямками діяльності сільськогосподарських виробників Чернігівської області.

Таблиця 1

Позиції сільського господарства Чернігівської області в Україні

Показник	Рейтингове місце		
	2011	2012	2013
Виробництво основних сільськогосподарських культур			
- зернові та зернобобові культури (у вазі після доробки)	11	5	10
- цукрові буряки (фабричні)	14	13	13
- насіння соняшнику (у вазі після доробки)	15	15	15
- картопля	4	4	3
- овочі	23	23	21
Виробництво основних видів продукції тваринництва			
- м'ясо (у живій вазі)	23	24	24
- молоко	5	6	6
- яйця	24	24	24
Поголів'я худоби та птиці			
- велика рогата худоба	4	5	4
у т. ч. корови	5	4	6
- свині	18	18	18
- вівці та кози	17	17	17
- птиця	23	23	23
Середні ціни реалізації сільськогосподарської продукції			
- зернові та зернобобові культури	10	25	14
- худоба та птиця (у живій вазі)	11	17	20
- молоко та молочні продукти	19	22	20
- яйця	19	25	24

Джерело: складено автором на основі [7].

Чернігівська область характеризується сприятливими агрокліматичними умовами для рослинництва та наявністю значних сільськогосподарських угідь. Тут зосереджено 4,2 % посівних площ сільськогосподарських культур країни.

Продукція сільського господарства має нееластичний попит. Тобто для того, щоб продати більше сільськогосподарської продукції, необхідно зменшити ціни на неї. Таким чином, виробнику не вигідно збільшувати обсяг свого виробництва, тому що реалізація буде приносити менший дохід. Яскравим прикладом цього твердження є обернена взаємозалежність між обсягами виробництва зернових та зернобобових культур у Чернігівській області та ціною їх реалізації (табл. 1). Так, згідно з табл. 2, у 2012 році було вироблено 2939,1 тис. т зернових та зернобобових культур, що на 18,5 % більше, ніж у 2011 році (завдяки зростанню урожайності на 12,5 % та збільшенню посівних площ на 4,7 %). За результатами 2012 року Чернігівська область посіла 5-е місце серед усіх областей з виробництва зерна, а у 2011 – 11-е місце. Разом з тим середні ціни реалізації зернових та зернобобових культур у 2012 році зросли лише на 3,13 % та були найнижчими по всій Україні і становили 1449,6 грн за 1 т.

Індекс обсягу виробництва продукції рослинництва за 2013 рік у порівнянні з 2012 роком становив 103,3 %. В області господарствами всіх категорій у 2013 році одержано 3119,4 тис. т зерна (на 6,1 % більше обсягу 2012 року). Частка виробництва зерна у за-

гальнодержавному обсязі у 2013 році становила 5 % (табл. 2). У загальному виробництві зернових культур провідне місце належить кукурудзі – 72,2 %, пшениці – 17,6 %, житу – 4,9 %, ячменю – 2,7 % [6].

Таблиця 2

Виробництво основних сільськогосподарських культур у Чернігівській області, тис. т

Рік	Види основних сільськогосподарських культур				
	Зернові та зернобобові культури	Цукрові буряки (фабричні)	Насіння соняшнику	Картопля	Овочі
2005	1594,7	695,1	12,2	1258,3	162,1
2006	1296,7	789,2	13,5	1478,5	192,8
2007	1650,9	413,3	12,6	1610,2	193,7
2008	2161,4	367,2	36,9	1507,0	238,1
2009	2049,0	221,4	38,0	1534,7	199,0
2010	1518,3	366,5	61,0	1178,0	174,7
2011	2481,4	544,6	137,9	1755,9	203,7
2012	2939,1	555,9	189,4	1630,8	207,8
2013	3119,4	262,7	286,4	1519,2	209,8
2013 р., % до	2005	195,6	37,8	2339,9	120,7
	2012	106,1	47,3	151,2	93,2
	України	5,0	2,4	2,6	6,8

Джерело: складено автором на основі [6; 7].

У 2013 році область зайняла 3-є місце з виробництва картоплі, поступившись лише Вінницькій (1720,3 тис. т) та Львівській (1573,5 тис. т). Частка виробництва картоплі у загальнодержавному обсязі становить 6,8 %. У 2013 році було вироблено 1519,2 тис. т картоплі, що на 6,8 % менше, ніж у 2012 році. Зниження показника відбулося через зменшення посівних площ на 4 % та урожайності картоплі на 2,8 % у 2013 році.

Виробництво картоплі зосереджено в господарствах населення, що призводить до фітосанітарного стану, різкого зниження рівня механізації, втрати організованого ринку та звуження сировинної бази для переробної промисловості. Виробники не можуть самостійно реалізовувати вироблену продукцію, що призводить до недоотримання прибутку та значного коливання цін [3].

Так, у 2010 році через аномальні погодні умови спостерігався значний недобір картоплі (зменшення урожайності та виробництва картоплі на 24 %), що призвело до зростання ціни у регіоні на 69 %. У 2011 р. спостерігалось різке зростання валових зборів картоплі на 49 %, чим пояснюється падіння цін на продукцію картоплярства на 20 %, оскільки пропозиція продукції значно переважала попит на неї.

Загалом виробництво сільськогосподарських культур має тенденцію до зростання, незважаючи на його значне скорочення (на 18,2 %) у 2010 році через аномальні погодні умови. Так, у порівнянні з 2005 роком виробництво зерна зросло майже вдвічі, насіння соняшнику – у 23,5 рази, картоплі – на 20,7 %, овочів – на 29,5 %.

Рослинництво здійснює значний вплив на розвиток тваринництва, тому що на кількість великої рогатої худоби впливає забезпеченість кормами. Картопля активно використовується як корм у тваринницькій галузі. На цей напрям припадає близько 30 % сукупного використання картоплі, що і дозволяє розвивати його у регіоні. У 2013 році у Чернігівській області налічувалось 246,6 тис. голів великої рогатої худоби, що на 3,3 % більше, ніж у 2012 році, та становило 5,3 % до України. За цим показником регіон посів 4-е місце, поступившись Вінницькому, Полтавському та Хмельницькому, та 6-е місце за кількістю корів.

Індекс виробництва продукції тваринництва за 2013 р. до 2012 р. становив 102,5 % [6]. Чернігівська область характеризується виробництвом молока високої якості, на основі якого регіональні молокозаводи виробляють молочні продукти. В межах Всеукраїнського конкурсу якості продукції «100 кращих товарів України-2013» переможцями визна-

но йогурт в упаковці «Еколін» з плодово-ягідним наповнювачем Полуниця 1,5 % жирності Чернігівського молокозаводу та молоко сухе незбиране 25 % жирності Ічнянського заводу сухого молока та масла. Проте, незважаючи на лідируючі позиції з виробництва молока (6-е місце, або 5,1 % у загальнодержавному обсязі), спостерігається зменшення корів на 35 % у порівнянні з 2005 роком, що, відповідно, призвело до зменшення удою на 7,9 %. Також відбувається значне зниження кількості птиці – на 36,5 % у порівнянні з 2005 роком, що призвело до зменшення обсягу отриманих яєць на 19,4 % (табл. 3).

Таблиця 3

Виробництво основних видів продукції тваринництва у Чернігівській області

Рік	Основні види продукції тваринництва		
	М'ясо (у забійній вазі), тис. т	Молоко, тис. т	Яйця, млн шт
2005	53,2	633,6	358,7
2006	53,1	611,0	325,2
2007	54,1	578,6	290,5
2008	45,5	580,2	270,2
2009	40,1	591,8	247,2
2010	40,3	581,1	257,0
2011	39,2	578,4	264,0
2012	34,7	581,3	271,1
2013	63,7	583,4	289,1
2013 рік, % до	2005	119,7	80,6
	2012	183,6	106,6
	України	1,9	1,5

Джерело: складено автором на основі [6; 7].

Таким чином, виробництво продукції тваринництва, на відміну від продукції рослинного походження, має тенденцію до зменшення, що свідчить про переорієнтацію виробництва Чернігівської області на рослинництво.

Ціни на продукцію сільського господарства у Чернігівській області є одними з найнижчих серед усіх регіонів [1]. На це впливає багато факторів, основними серед яких є отримання значних обсягів врожаю при недостатній кількості складських приміщень для зберігання продукції, що змушує виробників продавати великі обсяги продукції за низькими цінами у період жнив, висока вартість пального, неефективні логістичні рішення.

Рентабельність продукції рослинництва в області у 2012 році була більшою, ніж загалом по Україні (22,3 %) та становила 23,2 %. У 2012 році через значне зниження споживання картоплі вітчизняного виробництва та значний обсяг її закупівлі за кордоном за більш низькою ціною відбулося зменшення ціни на неї з 1558,6 грн у 2011 році до 863,5 грн у 2012 році за тонну (або на 45 %), що призвело до того, що виробники картоплі зазнали збитків у розмірі 16,4 % (табл. 4).

За рахунок збільшення посівних площ на 25 % та урожайності соняшника на 11 % у 2012 році чернігівським аграріям вдалося підвищити обсяг виробництва соняшнику на 37,7 %. Водночас, через зростання ціни на олію на європейському ринку рівень попиту інших держав на сировину – насіння і плоди олійних культур – значно зріс на 153,7 % та становив 24 794,5 тис. дол США. Внаслідок чого рентабельність насіння соняшнику зросла вдвічі та становила 53,2 % (в Україні цей показник дорівнював 45,8 %).

Через значне зниження споживання картоплі та продукції тваринництва відбулося переважання пропозиції над попитом на ці категорії товарів, у результаті чого виробники зазнали значних збитків як по всій Україні, так і у Чернігівській області.

Загалом, рентабельність сільськогосподарської продукції області зростає з кожним роком. У 2012 році вона становила 16,7 %, проте цей показник є нижчим, ніж загальноукраїнський (20,5 %). Це пов'язано з переорієнтацією регіону із тваринництва на рослинництво.

Таблиця 4

Рентабельність сільськогосподарського виробництва, %

Показник	Роки			Україна у 2012 році
	2010	2011	2012	
Сільськогосподарська продукція	2,8	14,6	16,7	20,5
Продукція рослинництва	7,1	21,2	23,2	22,3
- зернові культури	3,0	24,2	20,5	15,2
- насіння соняшнику	32,4	26,9	53,2	45,8
- цукрові буряки (фабричні)	51,9	23,8	33,9	15,7
- овочі відкритого ґрунту	183,6	34,8	59,9	-6,8
- картопля	23,1	16,9	-16,4	-21,5
Продукція тваринництва	-6,0	0,2	-10,5	14,3
- молоко і молочні продукти	19,9	18,9	-1,2	2,3
- м'ясо великої рогатої худоби	-34,4	-21,0	-30,2	-29,5
- свиней	-17,3	-16,0	-7,8	2,0
- овець	-21,9	-33,9	-42,8	-40,0
- птиці	-15,2	-20,0	2,2	-7,2
- яйця	-8,5	-4,4	5,5	52,6

Джерело: [7; 8].

Частка капітальних інвестицій у сільське господарство зростає з кожним роком та підтверджує пріоритетність та перспективність розвитку галузі. У 2012 році вона становила 33,6 % усіх інвестицій області, або 918 745 тис. грн, що на 21 % більше, ніж у 2011 році (табл. 5). Проте ці суми коштів є недостатніми для оновлення матеріально-технічної бази підприємств. Зазначена проблема є однією із найважливіших для вітчизняних підприємств. За досвідом високорозвинених країн, використання новітньої техніки, заснованої на високих інформаційних технологіях, космомоніторингу стану рослин, середовища та якості технологічних процесів, виконуваних сільськогосподарськими агрегатами, дозволяє підвищити рентабельність зернових на рівні 150 відсотків і більше [2, с. 43].

Таблиця 5

Капітальні інвестиції у сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги у Чернігівській області

Показник	Роки		
	2010	2011	2012
У фактичних цінах, тис. грн	511704	762795	918745
Індекси, %	127,8	139,6	121,0
Питома вага в області, %	27,1	31,8	33,6

Джерело: [8].

У світі Україну визнають як потенційного лідера з виробництва сільськогосподарської продукції та основних продуктів харчування: зерна, цукру, олії, м'яса, продуктів переробки молока тощо. Основними споживачами української продукції є країни Північної Африки та Близького Сходу, ЄС, Росія, Білорусь, Ізраїль, Корея, Китай, Польща та ін. [5; 4]. Сильними гравцями на міжнародному ринку пшениці є Канада, ЄС, Австралія, Росія.

Частка експорту Чернігівської області у товарній структурі експорту країни незначна – 2,7 % продуктів рослинного походження та 1,8 % продуктів тваринного походження.

Обсяг експорту живих тварин, продуктів тваринного походження області у 2013 році становив 29 566,7 тис. дол США, або 5,3 % у структурі зовнішньої торгівлі області.

Обсяг експорту продуктів рослинного походження дорівнював 157 330,8 тис. дол США, або 28,3 % у структурі зовнішньої торгівлі області, що на 4,2 % менше, ніж у 2012 році.

Найбільший обсяг у структурі експорту Чернігівської області належить зерновим культурам (23,6 % у 2012 році). У 2012 році їх експорт збільшився на 119,6 % та становив 127 746,4 тис. дол США, а імпорт зменшився на 59,6%. Проте через зниження цін

на сільськогосподарську продукцію на світових ринках у 2013 році попит на українську продукцію скоротився через те, що міжнародні конкуренти України пропонують продукцію вищої якості за рахунок впровадження новітніх технологій, що, у свою чергу, впливає на збільшення продуктивності праці та зменшення собівартості продукції.

Для більш повного аналізу стану агропідприємств Чернігівської області проведемо SWOT-аналіз, що передбачає виявлення факторів, які зумовлюють процес розвитку об'єкта дослідження (табл. 6).

Таблиця 6

SWOT-аналіз сільськогосподарських підприємств

	Strengths (сильні сторони)	Weaknesses (слабкі сторони)
Внутрішні середовище	- сприятливі агрокліматичні умови для розвитку молочного тваринництва та вирощування майже усіх сільськогосподарських культур; - прикордонне розташування області; - наявність значних площ сільськогосподарських угідь; - зростання урожайності; - розвинена транспортна інфраструктура, наявність міжнародних залізничних та автошляхів; - значний обсяг виробництва сільськогосподарської продукції та зростання у динаміці; - продукція є сировинним джерелом для переробної промисловості; - передові місця з виробництва картоплі, значна кількість великої рогатої худоби, що дозволяє отримувати високий рівень надоїв молока; - висока якість молочної продукції; - наявність спеціалізованих науково-дослідних та селекційних установ (Чернігівська філія Державної установи «Інститут охорони ґрунтів України», Чернігівське відділення Державного геологорозвідувального інституту, Інститут сільськогосподарської мікробіології та агропромислового виробництва НААН України тощо)	- скорочення поголів'я худоби та птиці; - виснаження та втрата родючості ґрунтів через недотримання системи сівозмін, недостатнє внесення органічних та мінеральних добрив, порушення технології вирощування сільгоспкультур, незабезпеченість захисту ґрунтів від ерозії; - зменшення площі сільськогосподарських угідь; - невідповідність структури посівних площ науково обґрунтованим нормам; - недостатній рівень якості сировини (наприклад, зерна) у порівнянні з іншими регіонами та країнами; - високий ступінь зношеності основних фондів; - низький рівень використання у виробництві модернізованих та енергозберігаючих технологій; - неповне використання виробничих потужностей; - відсутність чіткої системи збуту; - диспаритет цін на сільськогосподарську та промислову продукцію; - дефіцит фінансових ресурсів; - недостатньо розвинута інфраструктура ринку, майже повністю відсутня робота споживчої кооперації; - нестача та швидкоплинність кадрів на селі через погані умови життя та оплати праці; - відсутність ефективного менеджменту та стимулювання працівників, що призводить до низької продуктивності праці
	Opportunities (можливості)	Threats (загрози)
Зовнішні середовище	- перспективи реформування аграрного сектору; - розроблення місцевих державних програм щодо розвитку інфраструктури ринку; - поглиблення зв'язків науки і виробництва; - здатність до інтеграційних об'єднань; - перспективи залучення інвестиційних ресурсів для інноваційного розвитку аграрних підприємств; - відновлення родючості ґрунтів; - поліпшення матеріально-технічної бази; - розширення асортименту продукції; - поліпшення якості продукції; - підвищення рівня конкурентоспроможності; - завоювання ринків молокопродукції близького зарубіжжя та сусідніх регіонів; - розширення ринків збуту продукції та збільшення експорту продукції; - активізація промоційної та маркетингової діяльності	- повільне реформування аграрного сектору економіки; - економічна і політична нестабільність у країні; - недосконала податкова, митна і ліцензійна політика; - наявність тіньового сектору економіки; - посилення конкуренції; - значний тиск на внутрішній ринок з боку імпортерів, втрата ринків збуту продукції; - неможливість залучити інвестиційні ресурси у достатніх обсягах, обмеженість кредитування, високі кредитні ставки; - відсутність стабільного фінансування державних програм у сфері сільськогосподарського виробництва; - деформованою структура попиту і пропозиції через низьку купівельну спроможність населення; - значне коливання цін на сільськогосподарську продукцію; - високі ціни на паливно-енергетичні ресурси; - форс-мажорні обставини (стихійні лиха, спека, неурожай)

Джерело: розроблено автором.

Перед SWOT-аналізом ставляться такі завдання: виявлення маркетингових можливостей, які відповідають ресурсам фірми; визначення маркетингових загроз і розробка заходів щодо знешкодження їхнього впливу; виявлення сильних сторін фірми й зіставлення їх з ринковими можливостями; визначення слабкостей фірми та розроблення стратегічних напрямів їх подолання; виявлення конкурентних переваг фірми та формування її стратегічних пріоритетів [9, с. 145].

Таким чином, нині сільськогосподарський сектор економіки володіє значним виробничим потенціалом, проте через відсутність фінансової підтримки держави та фактичної реалізації регіональних цільових програм, неможливість залучення необхідних обсягів інвестиційних ресурсів для оновлення техніко-технологічної бази, значну конкуренцію з іншими виробниками сільськогосподарської продукції, які застосовують інноваційне обладнання та виробляють продукцію вищої якості за нижчої собівартості, нестабільності цін на сільськогосподарську продукцію, брак ефективного менеджменту, відбувається недоотримання доходів вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції, що впливає на зменшення надходжень до Державного бюджету України.

Висновки і пропозиції. Аналіз ринку сільськогосподарської продукції Чернігівської області дозволив визначити тенденції його розвитку та порівняти їх із загальнодержавними показниками, а SWOT-аналіз – виділити сильні та слабкі сторони аграрних підприємств, їх маркетингові можливості та загрози.

Потрібно поєднувати сильні сторони з можливостями для їх подальшого використання для своєї мети та підвищення конкурентоспроможності. За допомогою можливостей, які відповідають ресурсам підприємств, розробляти стратегічні напрями подолання слабких сторін підприємств. Використовувати сильні сторони та можливості для знешкодження негативного впливу зовнішніх загроз.

Тому на основі проведеного дослідження необхідно прийняти систему рішень щодо стратегії розвитку підприємств у майбутньому. Зокрема:

1. Широке впровадження агрострахування. З одного боку, це знизить ризик форс-мажорних обставин, а з іншого – допоможе сформувати надійні партнерські відносини між сільгоспвиробниками та інвесторами при залученні додаткового капіталу.

2. Підтримка держави у впровадженні високоінтенсивних технологій. Застосування новітньої техніки, що заснована на високих інформаційних технологіях, дозволить покращити якість продукції, знизити собівартість та підвищити її рентабельність.

3. Стабілізація цін на сільськогосподарську продукцію через встановлення урядом мінімальних та максимальних закупівельних цін на найважливіші види сільськогосподарської продукції.

4. Збільшення кількості та площі складських приміщень для збереження сільськогосподарської продукції дасть змогу виробникам притримувати продукцію та продавати її за більш високими цінами та отримувати більший прибуток.

5. Створення спеціалізованого інноваційно-виробничо-збутового об'єднання у формі публічного акціонерного товариства (асоціації, кооперативу та ін.), тому що така господарська форма є найкращою для залучення фінансових і матеріально-технічних ресурсів. Така інфраструктура дасть змогу поєднати інтереси науково-дослідних установ з виробництва нововведень з інтересами виробничих організацій та організацій зі збуту високоякісної продукції.

6. Створення інфраструктури для фінансового обслуговування аграрного сектору (спеціальні аграрні банки).

7. Застосування методів маркетингу, які б наголошували на високій якості продукції, що представлена на оптовому ринку сільськогосподарської продукції, дадуть змогу збільшити частку ринку через задоволення попиту на сільськогосподарську продукцію.

8. Розроблення ефективного менеджменту персоналу, створення достойних умов проживання працівників.

Комплексна реалізація запропонованих заходів, на наш погляд, дозволить покращити фінансове становище агропідприємств регіону та перетворити сільськогосподарський комплекс у високоефективний, експортоспроможний сектор економіки.

Список використаних джерел

1. *Аналіз вартості сільськогосподарської продукції у 2013 році* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://infolight.org.ua/content/analiz-varnosti-silskogospodarskoyi-produkciyi-u-2013-roci>.
2. *Інноваційний розвиток агропромислового комплексу України : інформаційний посібник* / [уклад. Р. І. Мала, В. В. Миронова, Н. В. Єремєєва]. – Донецьк : Донецький обласний центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій, 2013. – 65 с.
3. *Костирко І.* Перспективи та проблеми формування ринку картоплі у Карпатському регіоні [Електронний ресурс] / І. Костирко, В. Ільчук // Вісник Львівського національного аграрного університету. – 2013. – № 20. – С. 323–330. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vldau_2013_20_55.pdf.
4. *Кулік О.* Агропромисловий комплекс: проблеми та перспективи [Електронний ресурс] / О. Кулік. – Режим доступу : <http://ruh.znaimo.com.ua/index-23816.html>.
5. *Міжнародна торгівля пшеницею в 2009–2013 роках, роль України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://infolight.org.ua/content/mizhnarodna-torgivlya-psheniceyu-v-2009-2013-rokah-rol-ukrayini>.
6. *Офіційний сайт Головного управління статистики у Чернігівській області* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.chernigivstat.gov.ua>.
7. *Офіційний сайт Державного комітету статистики України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. *Статистичний щорічник Чернігівщини за 2012 рік* / Головне управління статистики у Чернігівській області. – Чернігів, 2013. – 461 с.
9. *Шершньова З. Є.* Стратегічне управління : підручник / З. Є. Шершньова. – К. : КНЕУ, 2004. – 699 с.